

УДК 340.11+34.03+316.346.3 (075)

Тетяна ФУЛЕЙ,
начальник відділу науково-методичного забезпечення
підготовки суддівського корпусу Національної школи суддів
України, кандидат юридичних наук

РОЛЬ СУДДІВСЬКОЇ ОСВІТИ В ПОДОЛАННІ ГЕНДЕРНИХ СТЕРЕОТИПІВ

Належна професійна підготовка суддівського корпусу є однією з гарантій незалежності та безсторонності суддів та неодмінною умовою поваги суспільства до судової влади. Відповідно до шостого показника Бангалорських принципів поведінки суддів, схвалених Резолюцією 2006/23 Економічної і соціальної ради ООН від 27 липня 2006 року, «компетентність та старанність є необхідними умовами для виконання суддею своїх обов'язків». Набуттю та удосконаленню суддівських навичок сприяють тренінги (що є обов'язковими у межах підготовки суддів для підтримання кваліфікації, а також які суддя має право обрати залежно від своїх потреб), організація яких передбачена частиною четвертою статті 87 Закону України «Про судова устрій і статус суддів» (у редакції Закону № 192-VIII від 12.02.2015).

Відповідно до Концепції національних стандартів суддівської освіти [1] навчальні програми і курси для суддів розробляються: 1) відповідно до об'єктивних навчальних потреб суддівського корпусу; 2) із урахуванням особливостей цільової аудиторії (юрисдикція, стаж роботи на посаді судді, спеціалізація (за необхідності); 3) актуальності проблематики (розробка курсу «на випередження», а не постфактум); 4) за активної участі суддівської спільноти. Розробка кожного навчального курсу має певні обов'язкові елементи, такі як: визначення навчальних цілей і конкретних очікуваних результатів щодо кожного компоненту курсу (знання, навички, ставлення); програма курсу (структура, час, методика); роз-

даткові навчальні матеріали (презентації міні-лекцій у PowerPoint, ситуативні завдання для роботи у малих групах, перелік контрольних запитань (для експрес-опитування); матеріали для самостійного опрацювання, перелік додаткових джерел та ін.

Варто наголосити, що застосування Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі – Конвенція) та практики Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ), принципів суддівської етики й соціального контексту відправлення правосуддя (включаючи гендерний аспект, врахування потреб людей з обмеженими можливостями та ін.) має бути інтегрованим у зміст кожного навчального курсу. Кожен окремих курс і програма підготовки суддів загалом має сприяти утвердженню конституційних цінностей поваги до прав людини та громадянина, верховенства права та непорушності принципів суддівської етики.

Враховуючи, що одним із центральних питань у захисті прав людини, функціонуванні демократії, утвердженні верховенства права та економічного зростання і сталого розвитку є досягнення гендерної рівності [2, с. 9–10], Національна школа суддів України (далі – НШСУ) сприяє підвищенню обізнаності суддівського корпусу щодо проблем гендерної рівності та впроваджує гендерний підхід у програми підготовки суддів.

При цьому особливої уваги заслуговує проблема гендерних стереотипів, оскільки вони, а також наявність фактів дискримінації за ознакою статі офіційно визнані одними з основних проявів нерівності жінок і чоловіків [3].

Подолання гендерних стереотипів і боротьба з гендерною дискримінацією є також однією із цілей Ради Європи, закріплених у Стратегії гендерної рівності Ради Європи на 2014–2017 [2, с. 9–10], загальною метою якої є ефективна реалізація політики гендерної рівності у державах – членах Ради Європи шляхом підтримки впровадження існуючих стандартів.

У фаховій літературі існує багато визначень гендерних стереотипів. Цим терміном позначають якості та характеристики: 1) за допомогою яких зазвичай описуються чоловіки та жінки; 2) які містять унормовані зразки поведінки, традиційно приписувані особистостям чоловічої або жіночої статі; 3) які відображають узагальнену думку, судження, уявлення людей про відмінності одне від одного чоловіка та жінки; 4) які залежать від культурного контексту того середовища, в якому знаходять своє застосування [4]. Також гендерні стереотипи визначаються як різновид соціальних стереотипів, як детерміновані культурою спрощені, стійкі, емоційно забарвлені типи поведінки, риси характеру чоловіків і жінок, які значно впливають на формування гендерно-рольового репертуару особистості та її поведінку [5].

Загалом, вітчизняні науковці відзначають такі характеристики соціальних стереотипів, як цілісність, навантаженість так званим помилковим

компонентом, стійкість, ригідність, консерватизм, висока опірність будь-якій трансформації, спрямованій на його заміну [5].

Гендерні стереотипи обмежують життєвий вибір особи і слугують консервуванню гендерної нерівності і підпорядкування. Вони водночас є і причиною, і вираженням дискримінаційного ставлення [6]. Окрім особистих і соціальних наслідків, як для жінок, так і для чоловіків, вони також згубно впливають на економічний розвиток держав і конкурентоспроможність. Гендерні стереотипи накладають нездорові вимоги на обидві статі, які стримують від розвитку свої природні таланти та інтереси, і як наслідок, обмежують економічний прогрес і перешкоджають соціальній згуртованості [7, с. 6].

Зарубіжні дослідження свідчать, що стереотипні уявлення про природу та роль статей, міфи і хибні ідеї стосовно соціально-економічних реалій життя жінок та чоловіків поширені в судовій системі так само, як і в інших суспільних інституціях [8]. Тому суддям необхідно уміти розпізнавати, усвідомлювати, аналізувати стереотипи та ставитися до них критично, що передбачає знання про механізми їх відтворення та розповсюдження, а також способи їх подолання.

У подоланні гендерних стереотипів вагома роль відводиться освіті [7, с. 3], яка, за визначенням Ради Європи, має чотири основні цілі: готує до трудової діяльності (зайнятості); готує до життя у якості активних громадян демократичних суспільств; розвиває особистість; розвиває широку базу знань – і дуже важливо, щоб ці навчальні цілі були втілені в освітню політику держав-членів, а навчальні плани (*curricula*) їх відображали [7, с. 7].

Освіта є одним із найважливіших соціальних інститутів, що виконує функції трансляції основної системи цінностей, норм і ролей, тому її внесок у формування гендерної ідеології не можна недооцінювати. З огляду на це важливим відкриттям критичної педагогіки стало оприлюднення так званого прихованого навчального плану (*hidden curriculum*) [9, с. 5] – це поняття було введено у науковий обіг американським соціологом П. Джексоном [10]. Російська соціолог Є. Ярка-Смірнова [11] структурувала прихований навчальний план так: це, по-перше, організація самої установи, гендерні відносини на роботі, гендерна стратифікація викладацької професії; по-друге, власне зміст навчальних програм і підручників; по-третє, стиль викладання. Дослідниця виявила, що ці три виміри прихованого навчального плану не просто відображають гендерні стереотипи, а й підтримують гендерну нерівність, віддаючи перевагу чоловічому і домінантному і недооцінюючи жіноче і нетипове [12].

Так, організація навчальних установ – це не лише колектив і приміщення, це також і система правил, за допомогою яких люди взаємодіють між собою, той порядок, який дає можливість їм працювати. Соціальний по-

рядок можна вважати основним способом, за допомогою якого цінності культури передаються індивідам, щоб ті могли вважати ту чи іншу організацію нормальною, той чи інший устрій природним і звичним, тим, що називається «в порядку речей». Іншими словами, інститути нормалізують цінності культури, але якщо не розпізнати їхні вимоги як сконструйовані соціально, то дуже легко сприйняти їх за «природні», а отже, універсальні, незмінні, задані раз і назавжди. Водночас засадничий, базовий підхід до розуміння поняття «гендер» полягає в тому, що гендер не має нічого «природного» чи біологічно «заданого», саме тому воно використовується на позначення соціальної статі людини, на відміну від біологічної статі. Це поняття є соціально сконструйованим; це змодельована суспільством та підтримувана соціальними інститутами система цінностей, норм і характеристик чоловічої і жіночої поведінки, стилю життя та способу мислення, ролей та відносин жінок і чоловіків, набутих ними як особистостями в процесі соціалізації, що насамперед визначається соціальними, політичними, економічними і культурними контекстами буття й фіксує уявлення про жінку та чоловіка залежно від їх статі [13].

Дослідження показали, що як зміст навчальних матеріалів, так і стиль комунікації у викладанні продовжують відтворювати гендерні стереотипи. Наприклад, викладачі задають дівчатам простіші запитання, тоді як хлопців просять частіше прокоментувати і висловити свою думку; дівчат (порівняно з хлопцями) рідше критикують, однак хвалять також рідше, до того ж похвала часто стосується зовнішності; якщо дівчина просить допомоги, це розцінюється як свідчення недостатнього знання матеріалу, тоді як хлопці в подібній ситуації сприймаються як розумні, допитливі та зацікавлені темою – ці та інші приклади, що, на перший погляд, здаються зовсім незначними і несуттєвими, унаочнюють маскулінні способи спілкування, які покладені в основу домінуючих форм викладання [14].

Від стереотипного ставлення страждають обидві статі – адже ні в чоловіків, ні в жінок за таких умов не розвиваються навички критичного мислення, вміння колективно обговорювати і розв'язувати проблему. Принципи гендерної рівності потребують відмови від агресії і муштри на користь делікатності й поваги. Учасники та викладачі виступають партнерами, які спільно й активно планують зміни, контролюють успіхи і оцінюють якість досягнутого, відкрито обговорюють конфлікти та знаходять способи їх вирішення. Тому сама організація навчального процесу передбачає відкритість і гнучкість, можливість експериментів і альтернативних рішень поряд з традиційними. Малі групи дають змогу забезпечити індивідуальний контакт і працюють на зменшення владної дистанції [12].

Враховуючи наведене, реалізація принципів гендерної рівності потребує ретельного підходу до формування навчальних планів і програм та нових методів навчання. У суддівській освіті це відбувається у кількох напрямках.

Насамперед зауважимо, що оскільки відповідно до вже згаданої Концепції національних стандартів суддівської освіти розробка усіх навчальних курсів для суддів та кандидатів на посаду судді здійснюється НШСУ із урахуванням трьох вимірів – знання, навичок та ставлення (в т. ч. розуміння соціального контексту відправлення правосуддя), то НШСУ намагається ввести гендерні аспекти (як складову соціального контексту правосуддя) до окремих курсів, де це доречно.

Наприклад, доволі успішно й органічно гендерні аспекти висвітлені у курсі «Управління залом судового засідання», розробленому у співпраці з українсько-канадським проектом «Освіта суддів – для економічного розвитку». Учасникам та учасницям тренінгу пропонують завдання, пов'язані з аналізом поведінкових моментів, які є типовими під час судового розгляду справи. Варто відзначити, що для цього курсу спеціально зняті відеоролики (за попередньо написаними суддями сценаріями), наприклад, щодо запізнення адвоката/адвокатки та коментаря судді з цього приводу. Причому використовуються «дзеркальні сюжети» (так, у одному відеоролику запізнюється молодий чоловік-адвокат, якому робить зауваження жінка-суддя, а в іншому – молода жінка-адвокат, якій робить зауваження суддя-чоловік). Окрім того, що під час тренінгу судді можуть висловити свою думку шляхом експрес-опитування (за допомогою клікерів), вони мають можливість обговорити такі та подібні зафільмовані ситуації у малих групах, обмінятися досвідом, виробити певний «список порад» щодо управління процесом судового засідання.

Іншим прикладом є включення теми “гендерна рівність” як окремого елемента програми та розділу роздаткових матеріалів (а згодом і науково-методичних посібників для суддів [15; 16]) для серії ознайомчих семінарів і тренінгів для суддів загальних та адміністративних судів щодо застосування практики Європейського суду з прав людини, організованих НШСУ спільно з Верховним Судом України та Вищим адміністративним судом України у рамках реалізації проекту «Гарантування дотримання прав людини при здійсненні правосуддя», що здійснюється Координатором проектів ОБСЄ в Україні за фінансової підтримки Уряду Канади.

Важливим напрямом роботи НШСУ є розробка окремих курсів для суддів, присвячених проблематиці соціального контексту правосуддя. Доречно нагадати, що в попередні роки у результаті співпраці з проектами міжнародної технічної допомоги розроблено кілька окремих курсів з вираженою гендерною складовою. Так, у ході реалізації «Програми рівних можливостей і прав жінок в Україні» – проекту, який впроваджувала Програма розвитку ООН (ПРООН) в Україні за фінансової підтримки ЄС, створено освітній курс [17] та посібник для суддів щодо розгляду судами справ, пов'язаних із насильством у сім'ї [18]. НШСУ має в розпорядженні

й інші матеріали, зокрема посібник для суддів «Основи гендерної рівності» [19].

Враховуючи наведене, для розробки нового курсу була запропонована тема «Забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків у трудових правовідносинах та відносинах у сфері зайнятості». Оскільки в сучасних суспільствах оплачувана праця не лише залишається основним джерелом доходів, а й складовою самоідентичності особи, визначає відчуття її власної значущості, самоповаги та успішності [20, с. 304], і враховуючи, що у сфері зайнятості офіційно визнається гендерна нерівність, що підтверджується як статистичними даними, так і соціологічними дослідженнями, тому саме вона обрана як «тло» для дослідження цієї проблеми. Додатковими аргументами на користь вибору сфери зайнятості для розробки курсу з гендерної рівності було те, що це сфера публічного життя, яка, однак, дуже тісно пов'язана з приватною, оскільки рішення щодо зайнятості, роду заняття та подібні перебувають у тісному зв'язку з моделями гендерної ідентифікації жінок та чоловіків, ситуацією в родині тощо, а також значна поширеність у сфері зайнятості гендерних стереотипів.

Курс розроблений у формі тренінгу із застосуванням інтерактивних методів навчання дорослої високопрофесійної аудиторії та із урахуванням кращого світового досвіду навчання суддів, який відображено у згаданій Концепції національних стандартів суддівської освіти.

По завершенні тренінгу судді знатимуть:

- поняття «гендер», «гендерна рівність», «дискримінація», «гендерні стереотипи» та ін.;
 - види, прояви дискримінації в публічній/приватній сферах;
 - міжнародно-правові акти і зобов'язання України та рішення ЄСПЛ щодо дискримінації за ознакою гендеру;
 - національне законодавство, що регулює ці відносини;
 - гарантії та способи захисту (де вони передбачені в механізмі правового регулювання);
- а також учасники та учасниці вмітимуть:
- ідентифікувати проблему (розпізнати гендерні аспекти при вирішенні конкретної ситуації);
 - кваліфікувати проблемну ситуацію (знайти відповідні приписи (принципи, норми) в нормативно-правовому регулюванні, включно з міжнародними актами);
 - дослідити обставини справи, застосувати належний стандарт доведення;
 - належно реагувати на прояви упередженості за ознакою гендеру (в т. ч. гендерні стереотипи), у судовому процесі, гендерно неупереджено вести процес;
 - оформити результати справи у належно обрану процесуальну фор-

му та мотивувати рішення.

Таким чином, запропонований навчальний курс має чітко сформульовані очікувані результати, на досягнення яких він спрямований та які охоплюють усі три виміри навчального процесу – знання, навички та ставлення. Це робить курс цілісним, цікавим, практично спрямованим, коли судді-учасники розуміють зв'язок навчального матеріалу зі своєю щоденною суддівською діяльністю.

Курс, що розрахований на півтора дні, складається з трьох модулів: «Принцип гендерної рівності: чому це важливо для суддів»; «Гендерна (не)рівність у сфері зайнятості»; «Гендерні стереотипи». Кожен модуль передбачає однойменну міні-лекцію та виконання завдань у малих групах, розроблених з метою оволодіння суддівськими навичками. Увесь дизайн курсу – як змістовні матеріали (підбір відеороликів, міні-лекції, що супроводжуються презентаціями у PowerPoint, ситуативні завдання), так і методика (підвищення інтерактивності презентацій шляхом візуалізації чи експрес-опитування за допомогою клікерів, робота в малих групах з подальшою презентацією та обговоренням) – сфокусований на досягнення чітко сформульованих навчальних цілей, викладених вище.

Методика викладання курсу містить низку інноваційних «родзинок». Так, досягненню навчальних цілей сприяє робота з роздатковими матеріалами під час міні-лекції «Загальний огляд нормативно-правового регулювання принципу рівних прав і можливостей» – учасники та учасниці мають нагоду самостійно опрацювати підбірку нормативно-правових актів та відшукати, наприклад, відмінності у визначенні дискримінації в Законі України «Про забезпечення рівних прав і можливостей жінок і чоловіків в Україні» від 8 вересня 2005 року № 2866-IV і Законі України «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні» від 6 вересня 2012 року № 5207-VI чи ознайомитися з положеннями чинних для України міжнародних договорів, як-от Конвенція МОП про рівне ставлення й рівні можливості для трудящих чоловіків і жінок: трудящі із сімейними обов'язками (№ 156), ратифікована Законом України від 22 жовтня 1999 року № 1196-XIV та ін. Таким чином, досягаються навчальні цілі стосовно знань.

Набуття нових навичок сприяє вирішення двох ситуативних завдань у малих групах – щодо прокурорської пенсії та щодо оскарження накладення дисциплінарного стягнення – з наступною презентацією роботи груп і загальним обговоренням, а також виконання низки практичних завдань, наприклад, складання переліку гендерно-чутливих ситуацій, що виникають на робочому місці, чи стосовно шляхів подолання гендерних стереотипів (складання переліку порад для судді). Зауважимо, що одним із найбільш «навчальних» завдань є обрання ситуацій, які відображають гендерні сте-

реотипи, шляхом аналізу поезії «Перше враження від офісу» [21]. Водночас робота в малих групах формує не лише навички, а й змінює ставлення. Цьому також сприяє демонстрація відеороликів на гендерну тематику з проведенням експрес-опитування.

Іншою методичною знахідкою є обговорення ситуативного завдання (яке базується на реальній судовій справі й до того ж дуже подібне до ситуації у справі, щодо якої є рішення міжнародної судової установи), з наступним ознайомленням з рішенням ЄСПЛ. Таким чином, учасники та учасниці тренінгу мають можливість спершу розглянути обставини справи крізь призму національного законодавства (у якому закріплене відмінне ставлення щодо жінок і чоловіків, яке відображає усталені гендерні стереотипи), а згодом проаналізувати ці ж обставини крізь призму рішення ЄСПЛ у справі «Константін Маркін проти Росії» [22]. Як зазначив Центр з прав людини Університету Гент, у цій справі двома основними стереотипами були, по-перше, традиційна ідея про відповідальність жінок за виховання дітей у той час, як чоловік має заробляти гроші, і по-друге, що військова служба – це «чоловіча», а не «жіноча» робота [22, п. 119].

Обговорення цього ситуативного завдання викликало значний інтерес, оскільки, по-перше, у судовій практиці непоодинокими є спори щодо оскарження рішення комісії по вирішенню питань, пов'язаних з призначенням, перерахунком та виплатою пенсії управлінням Пенсійного фонду України, яким позивачу відмовлено в призначенні пенсії за вислугою років згідно із Законом України «Про прокуратуру» через відмову зарахувати до стажу, який дає право на таку пенсію, періоду перебування чоловіка у відпустці по догляду за дитиною, оскільки відповідно до ст. 50-1 Закону України «Про прокуратуру» до стажу, який дає право на пенсію за вислугою років, частково оплачувана відпустка по догляду за дитиною до досягнення нею трирічного віку зараховується виключно жінкам), а по-друге, важливими є мотиви, наведені ЄСПЛ у справі «Константін Маркін проти Росії», в якій заявник скаржився на порушення ст. 14 Конвенції (заборона дискримінації) у поєднанні зі ст. 8 (право на повагу до приватного і сімейного життя), оскільки чинне російське законодавство не давало чоловікові-військовослужбовцю право скористатися відпусткою по догляду за дитиною, і ЄСПЛ визнав порушення Конвенції.

Особливої уваги заслуговує та частина мотивування вищенаведеного рішення, у якій зазначається, що відмінне ставлення, на думку ЄСПЛ, консервує гендерний стереотип і шкодить як кар'єрі жінок, так і приватному життю чоловіків, і не може бути виправдане традиціями, що домінують у певній країні. ЄСПЛ визнав, що певні обмеження на право військовослужбовців скористатися відпусткою по догляду за дитиною можуть бути накладені, якщо вони не мають дискримінаційного характеру. Наприклад, військовослужбовцям обох статей може бути відмовлено у наданні

відпустки через неможливість заміни з огляду на рідкісну спеціальність чи участь у військових діях. Однак у даній ситуації можливість такої відпустки пов'язувалася виключно зі статтю. Негнучкість законодавства і автоматична заборона на відпустку лише у зв'язку зі статтю виходили за межі свободи розсуду держави.

Це та інші подібні завдання під час тренінгу розвивають такі необхідні суддівські навички, як уміння системно аналізувати та тлумачити нормативно-правові акти, зокрема, у світлі практики ЄСПЛ; критично мислити; кваліфікувати діяння; мотивувати судові рішення тощо.

Практично орієнтованими є й інші модулі тренінгу. Як підбір навчального матеріалу, так і методика його викладання, а також стиль спілкування під час тренінгу сприяють усвідомленню гендерних стереотипів та пошуків шляхів їх подолання. Це підтвердила успішна апробація тренінгу «Забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків у трудових правовідносинах та відносинах у сфері зайнятості», що відбулася у місті Києві 16–17 грудня 2015 року в рамках підготовки суддів окружних адміністративних судів.

Таким чином, усвідомлюючи роль суддівської освіти у подоланні гендерних стереотипів, підхід НШСУ охоплює як включення гендерних аспектів у якість складової «соціального контексту» правосуддя до навчальних курсів, де це є доречним (таких як «Управління залогом судового засідання»), так і розробку окремих курсів (тренінгів) з питань гендерної рівності.

Перелік використаних джерел

1. Концепція національних стандартів суддівської освіти, схвалена Науково-методичною радою НШСУ (протокол від 23.12.2014 р. № 5). [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.nsj.gov.ua/ua/about/symbols/>
2. Council of Europe Gender Equality Strategy, 2014-2017. – P. 9–10. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.coe.int/en/web/kyiv>
3. Про схвалення Концепції Державної програми забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків на період до 2016 року : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 21 листопада 2012 р. № 1002-р // Офіційний вісник України. – 2012. – № 93. – С. 194, ст. 3796.
4. Коваленко Ю. П. Гендерні стереотипи як невід'ємний атрибут повсякденного мислення / Ю. П. Коваленко // Соціальні технології: актуальні проблеми теорії та практики. – 2013. – Вип. 59–60. – С. 51–58.
5. Ткалич М. Г. Типологія гендерних стереотипів особистості / М. Г. Ткалич, Т. П. Зінченко // Проблеми сучасної психології. – 2013. –

№ 2. – С. 47–52. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/pspz_2013_2_11

6. Стратегія гендерної рівності на 2014–2017 роки / Рада Європи [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/equality/02_GenderEqualityProgramme/Gender_Equality_Strategy_Ukrainian_Copy.pdf

7. *Combating Gender Stereotypes In and Through Education. Report of the 2nd Conference of the Council of Europe National Focal Points on Gender Equality. Helsinki, 9–10 October 2014.* – Р. 6 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=0900001680590fe5>

8. *The Judge's Book. Second Edition. National Conference of State Trial Judges of the Judicial Administration Division of the American Bar Association and the National Judicial College (1994). Under edition of the Hon. Alfred J. Di Bona, Jr.* – Р. 46.

9. Філін Г. І. Гендерний вимір сучасної військової освіти / Г. І. Філін // Гілея : наук. вісник. – 2013. – С. 5 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : з домену irbis-nbuv.gov.ua

10. Jackson, P. W. *Life in Classroom* / Jackson P.W.– N.Y. : Holt, Rinehartand Winston, 1968. – 180 p.

11. Ярская-Смирнова Е. Гендерное неравенство в образовании: понятие скрытого учебного плана / Е. Ярская-Смирнова // Гендерные исследования. – 2000. – № 5. – С. 295–301.

12. Ярская-Смирнова Е. Гендерная социализация в системе образования: скрытый учебный план / Е. Ярская-Смирнова [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://alternativepedagogy.wordpress.com/2011/06/12/sup/>

13. *Основи теорії гендеру : навч. посіб. / ред. колегія : В. П. Агеева, д-р філол. наук, професор ; Л. С. Кобелянська, канд. філос. наук, доцент ; М. М. Скорик, канд. філос. наук.* – К. : К.І.С., 2004. – 536 с.

14. Hall, R. M. *The classroom climate: a chilly one for women?* / R. M. Hall, B. R. Sandler. – Washington, D.C. : Association of American Colleges, Project on the Status and Education of Women, 1982. – 160 p.

15. Фулей Т. І. Застосування практики Європейського суду з прав людини при здійсненні правосуддя : наук.-метод. посіб. – [2-е вид. випр., доповн.] / Фулей Т. І. – К., 2015. – 208 с.

16. Фулей Т. І. Застосування практики Європейського суду з прав людини в адміністративному судочинстві : наук.-метод. посіб. для суддів. – [2-е вид. випр., доповн.] / Фулей Т. І. – К., 2015. – 128 с.

17. Христова Г. Освітній курс «Розгляд судами справ, пов'язаних з насильством у сім'ї» : метод. посіб. / авт.-упоряд. Г. Христова. – К. : ТОВ «Компанія «ВАІТЕ», 2011. – 86 с. [Електронний ресурс]. – Режим досту-

пу: <http://www.nsj.gov.ua/files/documents/002.pdf>

18. Судовий розгляд справ, пов'язаних з вчиненням насильства в сім'ї в Україні: проблеми відповідності міжнародним стандартам та шляхи вдосконалення : наук.-практ. посіб. / [Євсюкова М. В., Христова Г. О., Шаповалова О. А. та ін.] / за заг. ред. О. А. Шаповалової, С. О. Павлиш. – К. : ТОВ «Компанія «Baime», 2011. – 196 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.nsj.gov.ua/files/documents/001.pdf>

19. Фулей Т. І. Основи гендерної рівності : навч.-метод. посіб. для суддів / Фулей Т. І. – К. : Тютюкін, 2010. – 240 с.

20. Людський розвиток в Україні: мінімізація соціальних ризиків : монографія) / за ред. Е. М. Лібанової. – К. : Ін-т демографії та соціальних досліджень ім. М. В. Птухи НАН України, Держкомстат України, 2010. – 496 с.

21. Фулей Т. І. Основи гендерної рівності: навч.-метод. посіб. для викладачів (тренерів) / Фулей Т. І. – К. : Тютюкін, 2010. – 112 с.

22. Рішення ЄСПЛ у справі «Константін Маркін проти Росії» (Konstantin Markin v. Russia) [Велика палата] від 22 березня 2012 року, заява № 30078/06.

ФУЛЕЙ Т. Роль суддівської освіти у подоланні гендерних стереотипів.

У статті акцентується увага на основних цілях освіти, а також її впливі на формування системи цінностей, зокрема, через «прихований навчальний план», що продовжує відтворювати гендерні стереотипи. Підкреслюється роль суддівської освіти у впровадженні принципу гендерної рівності та необхідність ретельного підходу до формування навчальних планів і програм, а також нових методів навчання. На підставі вимог, закріплених у Концепції національних стандартів суддівської освіти, розкриваються підходи Національної школи суддів України до подолання гендерних стереотипів, а саме: через включення гендерних аспектів у якості складової «соціального контексту» правосуддя до навчальних курсів, де це є доречним (таких як «Управління залом судового засідання»), а також розробку окремих курсів (тренінгів) з питань гендерної рівності. Розкриваються навчальні цілі, очікувані результати, структура, методика викладання та особливості навчального курсу (у формі тренінгу) «Забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків у трудових відносинах та відносинах у сфері зайнятості».

Ключові слова: гендер, гендерна рівність, гендерні стереотипи, суддівська освіта, суддівські навички, прихований навчальний план.

ФУЛЕЙ Т. Роль судейського образования в преодолении гендерных стереотипов.

В статье акцентируется внимание на основных целях образования, а

также на его влиянии на формирование системы ценностей, в частности, через «скрытый учебный план», который продолжает отображать гендерные стереотипы. Подчеркивается роль судейского образования во внедрении принципа гендерного равенства и необходимость тщательно-го подхода к формированию учебных планов и программ, а также новых методов обучения. На основании требований, закрепленных в Концепции национальных стандартов судейского образования, раскрываются подходы Национальной школы судей Украины к преодолению гендерных стереотипов, а именно: через включение гендерных аспектов в качестве составляющих «социального контекста» правосудия в учебные курсы, где это оправдано (таких как «Управление залом судебного заседания»), а также разработка отдельных курсов (тренингов) по вопросам гендерного равенства. Раскрываются учебные цели, ожидаемые результаты, структура, методика преподавания и особенности учебного курса (в форме тренинга) «Обеспечение равных прав и возможностей женщин и мужчин в трудовых правоотношениях и отношениях в сфере занятости».

Ключевые слова: гендер, гендерное равенство, гендерные стереотипы, судейское образование, судейские навыки, скрытый учебный план.

FULEY T. The Role of the Judicial Education in Destroying Gender Stereotypes.

The article focuses on major objectives of the education and its influence on establishing and developing the system of values, inter alia, through hidden curriculum which continue to reflect gender stereotypes. The author underlines the role of judicial education in the implementation of gender equality principle mainly through promoting gender equality awareness. The last one requires elaboration of training curricula and agendas and also implementation of newly-designed training methods. Based on the Concept Paper on National Standards of Judicial Education in Ukraine, where the requirements to each judicial course are specified, the author characterizes the approaches used by the National School of Judges of Ukraine in overcoming and destroying gender stereotypes. Particularly, gender aspects as an essential part of social context of justice are included to training courses, when it is appropriate, for instance Courtroom Management Course. The other approach is to develop stand-alone course on some topic relevant to gender equality. Therefore author describes in details the newly designed and piloted training course on Securing Equal Rights and Opportunities of Women and Men in Labor Relations and on Employment Market and defines learning objectives, expected results, structure and training methodology of this course.

Key words: gender, gender equality, gender stereotypes, judicial education, judicial skills, hidden curriculum.